

БА

25

Ба 21 493

Ар. АРКАДЗЬ КУЛЯШОУ

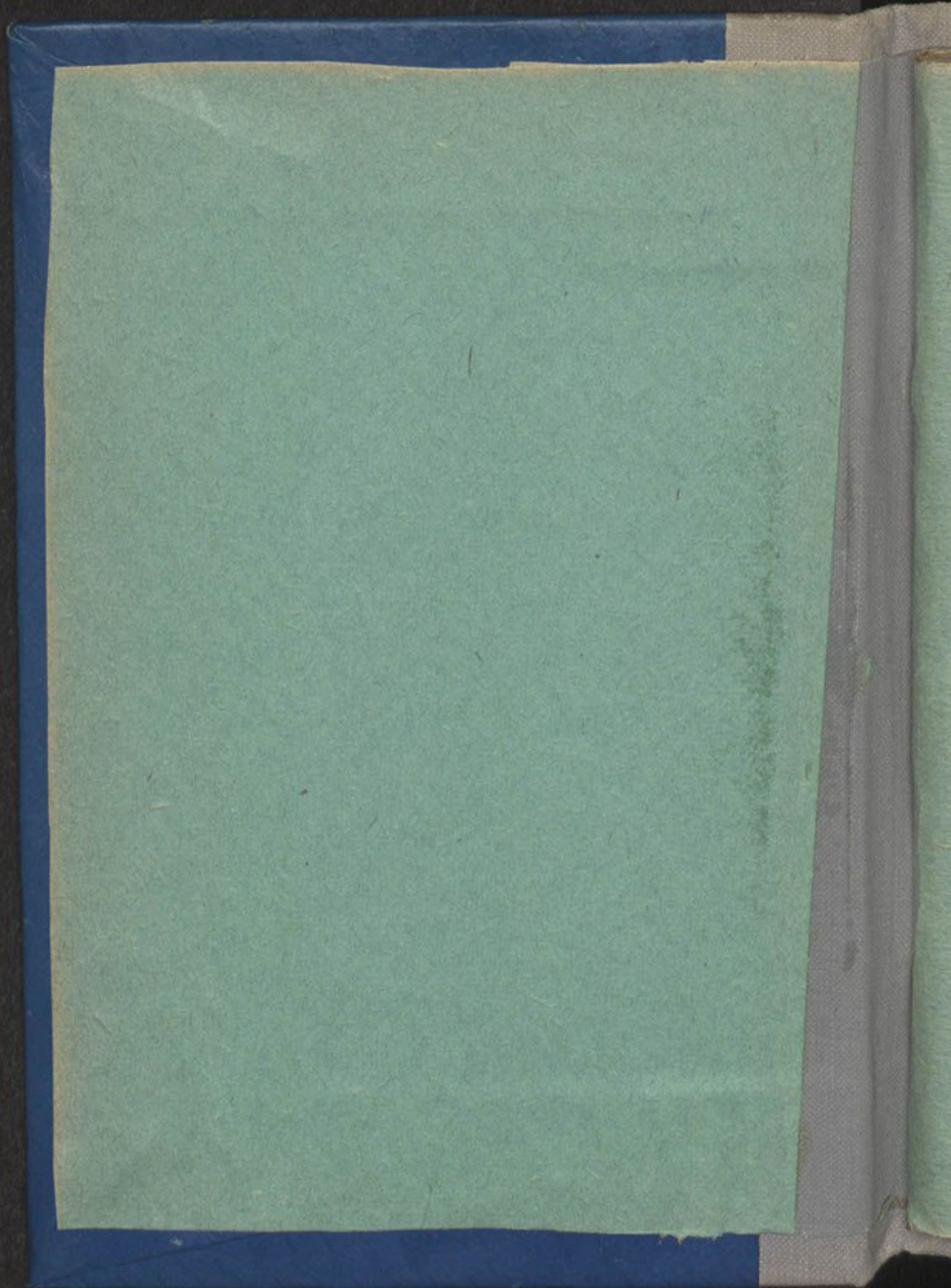
С Ц Я Г Б Р Ы Г А Д Ы

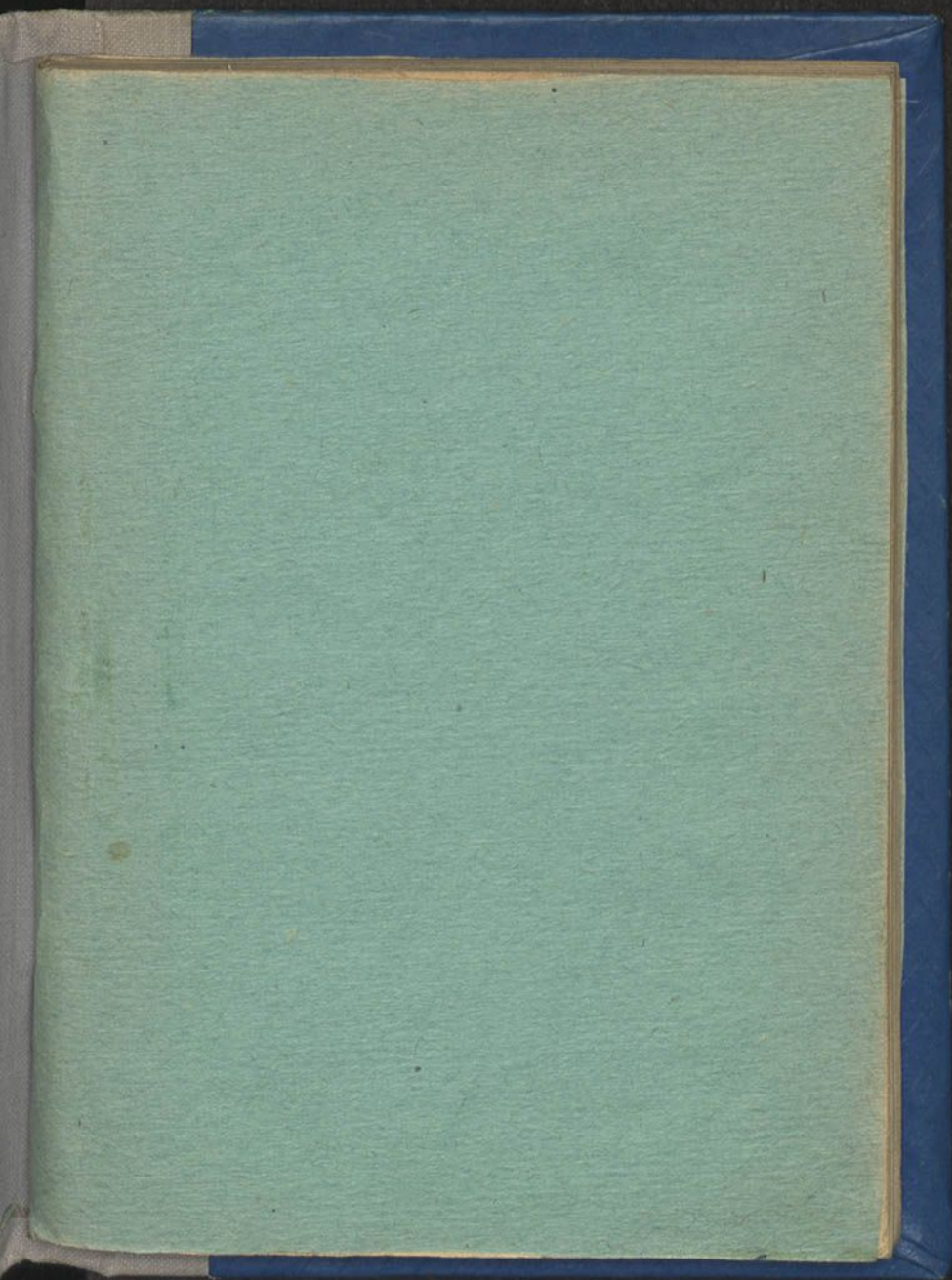

ВЫДАВЕЦТВА НК КН(Ф)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»

1 9 4 3

~~БА 25465~~

580116

Ба 21493

АРКАДЗЬ КУЛЯШОУ

19

35

□

СЦЯГ БРЫГАДЫ

Бел. республ. 1994 г. 475/101

Бел. республ.
1994 г.

475/101

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»
1943

25. 04. 2009

СЦЯГ БРЫГАДЫ

Паэма

1

Як ад роднай галінкі дубовы лісток
адарваны,
Родны Мінск я пакінуў, нямецкай
бамбёжкаю гнаны.

Міма дрэў, міма дрэў
Усю ноч я ішоў,—за спіною
Родны горад гарэў,
І не ведала сэрца спакою.
Я здарожыўся, сеў каля хатак,
Чакаючы сонейка,
У блок-нот свой занашу пачатак
Вандроўнага дзённіка.
Дзень учораўні, вечар,
Ноч і сёнешні досвітак шэры,
Усе ростані і сустрэчы
Пішу на паперы.

Што казалі мне рэчы,
Калі я выходзіў з кватэры?

Рэчы хатнія ўсе
Аглядаў я з маўклівай тугою,
Бо прасілі мяне па чарзе,
Каб забраў іх з сабою.

А ні лѣжкі, ні міскі
Застацца ў кватэры не хочуць,
Не згаджаюцца кніжкі,
Каб немец паліў іх на плошчы.
Конь майстэрскай работы,
З кардону, на колах драўляных,
Мне сказаў: —На каго ты
Пакідаеш нас тут, занядбаных?
Забяры, гаспадар, бо я тут
Усёроўна загіну...
Хіба я не вазіў з куту ў кут,
З куту ў кут твайго сына?
Як вайна пачалася, ты быў, гаспадар,

на раёне
І адтуль да сям'і ў родны горад прыехаў
ты сёння.

Гаспадыня-ж учора
З малымі пайшла да вакзала,
А мяне яна з гора
На поезд з сабой не забрала.
Не хацеў адпусціць мяне сын,
Пакідаючы хату,
Не згаджаўся, каб жыў я адзін,
Каб я жыў без дагляду.
«Мы паедзем да бацькі ў раён,
Бацька новага купіць, другога»,—
Гаспадыня сказала.

І ён

Развітаўся са мной ля парога.
Не купляй, гаспадар, яму новага, пойдзем

мы разам
Па дарозе да сына з табою, а стомішся
часам,

Хоць і цяжка, цябе
Падвязу я ад шчырай спагады,
Верна сыну служыў і табе

Дагадзіць буду рады...

Лялька гэтак сказала:

— І я не пайшла да вакзала...

Цягам доўгіх начэй,

Не закрыўшы вачэй,

Хіба мала

Я дачкі тваёй сон пільнавала,

Калі яна спала?..

Гаспадар, ты падай мне руку

І не стой на парозе,

І вядзі, як дачку,

У натоўпе людскім па дарозе.

Дзецям ногі баляць, іх дарога цяжкая

стамляе,

Я-ж слухмяна пайду за табою, бо я

нежывая.

Дзеці просяць то есці, то піць,

Пыл сухі ім раты забівае,

Я-ж не буду прасіць,

Бо я лялька, бо я нежывая.

Самалёты ляцяць адусюль,

Дзецям смерць пагражае,

Не баюся я куль,

Не баюся, бо я нежывая...

Адпачыць па дарозе захочаш,

Адыдземся ў пушчу,

Буду сон твой ахоўваць ахвоча,

Вачэй не заплюшчу.

Усе рэчы агледзеў патроху

І ўзяў я ў дарогу

Толькі лыжку,

Па праву

Запхнуўшы яе за халяву.

Хоць яна мне і муліцца,

Ды неабходна ў паходзе...

Чым сустрэла мяне мая вуліца,
Як я выходзіў?

Мы жылі з ёй у згодзе, былі з ёй
амаль што сябрамі,
Шырыню, даўжыню яе ўласнымі змераў
нагамі.

Крокі ўчуўшы мае, адгукалася рэхам
знаёма,
Запрашаючы ў восьмы пад'езд
камунальнага дома.

Я глядзеў, як акно
Мне прыемным агеньчыкам сведіць,
І было мне відно,
Як лажыліся спаць мае дзеці.
А цяпер яна стала
Вузейшай, даўжэйшай на многа,
Як у часе абвала
У горнай цясніне дарога.
Не кватэр аганькі
Мірна ў вокнах гараць, як калісьці,
А агню язык
Ліжучь ліпы салодкае лісце.
І пазнаць я не мог
Роднай вуліцы, ліп і каштанаў;
Рэха тысячы ног
Аглушыла мяне нечакана,
Падхапіла мяне, маё гора,
Жаданні, трывогі
І панесла за горад
Па бітаму шклу мае ногі.
Як у час навалыніцы
Ад дрэва лісток адарваны,
Пакідаў я сталіцу,
Пажарам бязлітасным гнаны.

Прывыкаць да паходаў я
Пачынаю,—
Іх будзе нямала.
Доўга вуліца родная
Шлях мне ўначы асвятляла.
І пры гэтым святле
Я запісваю з болем у сэрцы
Час дакладны, але,
Час яе незабыўнае смерці.
Людзям тым прысвячаю радкі,
Невядомым імёнам,
Што на бруку ляжаць без рукі,
Без жыцця пад каштанам і клёнам.

Я хачу, каб вякі
Чорных асаў спалілі праклёнам,
Каб спалілі забойцу таго,
Яго сына і ўнука,
Хто з-пад крылля свайго
Бомбу першую кінуў на брук наш.
Хай загіне ўвесь род
І таго, хто апошняю кіне,
Хай загіне ўвесь род, увесь зброд,
У пакутах загіне!

Ад імя жыхароў,
Наша вуліца Нова-Маскоўская,
Гавару, што з усімі пайшоў
У чырвонае войска я.
Хоць і сцёрта ты, бачу,
Ды памяць твая не сатрэцца,
Бо грукоча твой попел гарачы
Усім нам у сэрца.
Я табе абяцаю і попелам родным клянуся,
Што з дарогі ўначы не сабюся,
Вярнуся, вярнуся...

Родны Мінск я пакінуў,
 Пажарам і бомбамі гнаны.
 Хто сказаў, што мой горад загінуў,
 Што ён зруйнаваны?..
 Я не веру ні зарыву ўночы,
 Ні воблакам дыму,
 Бо чаму, як заплюшчу я вочы,
 Стаіць прад вачыма
 Мінск жывы, не нябожчык,—
 І звоняць трамваі на плошчах,
 Трупаў там я не бачу,
 Не чую дзіцячага плачу?..
 Што мяне палявыя дарогі
 Вядуць,—я не веру,
 Што па іх мае босыя ногі
 Ідуць,—я не веру.
 Я не веру нагам і дарогам
 Бясконцым, бясконцым,
 Што вядуць нас і полем, і логам
 Пад чэрвеньскім сонцам.
 Я не веру, што гэта мінчане,
 Што гэта мінчанам
 Малако прапануюць сяляне
 І ў хатах частуюць іх чаем.
 З самалётаў не зводжу вачэй
 І не веру — няўжо самалёты
 Проста з неба ляцяць на дзяцей,
 Сеюць смерць кулямёты?
 Хіба можна паверыць, калі
 Сэрца рвецца на часці?
 Хіба дзеці, што полем ішлі,
 Рэгулярныя часці?
 Што мяне ад раз'юшаных куль
 Засланяе бяроза старая,—
 Я не веру.

Вайсковы патруль
Дакументы мае правярае.

З жыта выйшаў патрульны: — Адкуль? —

У мяне ён пытае: —

З Мінска?

— З Мінска... застацца

І мне давялося без дома.

— А куды?

— Прывівацца.

— У гэта мястэчка?

— Вядома.

— А чаму табе, браце,

У Мінскім ваенкамаце

Не прывівацца было?..

— Разбамбілі.

Мяне прапусцілі.

Мне акопы відны.

Бліндажы па чатыры накаты.

Я спячаюся.

Вось і яны —

Местачковыя хаты.

Апусцелі двары,

Вокны насцеж, закрэслены шыбы,

З хат глядзяць жыхары,

Да дарог прывыкаючы нібы.

Шмат людзей на дарозе.

Глядзяць местачкоўцы ў трывозе.

Хата. Хата.

Яшчэ адна хата.

Ганак ваенкамата.

— Ваша прозвішча?

— Рыбка.

- Завуць як?
— Завуся Алесем я.

Не ўпраўляўся я — шыбка
Запісваў таварыш.
— Прафесія?

Прывялі нас у лес.
Адпачыў і памыўся. А ўвечары
Стаў я іншым увесь.
Боты з лыжкай прышліся дарэчы мне.

Стаў я іншым, суровым,
Стаў новым ад ног да пілоткі,
Чалавекам вайсковым,—
Былой не пазнаеш паходкі.
Я з усіх сваіх рэчаў былых
Асабістых, адзіных,
Для паходаў узяў баявых
Лыжку, боты, гадзіннік.
Лыжка трэба байцу на вайне
Для баршча і для кашы,
Боты ўсюды спатрэбяцца мне —
І ў баях, і на маршы.
А гадзіннік? Шчаслівы яго
Кіне так, без увагі,
Бо заўсёды ад шчасця свайго
Ён п'яны, як ад брагі.
Я-ж гадзіннік з сабой захапіў,
Час па ім
Назіраю,
Бо шчасліўцам ніколі не быў,
Быць такім
Не жадаю.
Не хачу сабе долі такой

У часы, калі гора
Разлілося слязмі і крывёй
Скрозь ад мора да мора.
Я прайду з табой многа дарог,
Мой гадзіннік, мой браце,
І я ўбачу часы перамог
На тваім цыферблаце!

Ёсць для кожнага ў ціры
І месца сваё і мішэнь:
Мы страляем, мы вучымся шчыра
Дзень у дзень, дзень у дзень.
Кулі доўга спачатку
Ішлі ў мяне па малако.
Я старанна налёг на лапатку,
Капаю акоп.
Я ў акупчыку. З лесу,
Страляючы, як на вайне,
Танк лязгоча і лезе.
Увага:
Ляціць на мяне.
Папраўляю я каску,
Пад гусеніцы акурат
Злосна кідаю вязку
Вучэбных гранат.
Я зямлёю засыпаны ўвесь,
Палыном я запыланы...
— Рыбка!.. Рыбка Алесь!
Аглянуўся я,
Кліча пасыльны.

Нам гарматы ўжо чутны,
І рэха іх ловіць гушчар.
Мы ідзем.
Выклікае Зарудны—
Палкавы камісар.

У той дзень ён паставіў мяне
Ля брыгаднага сцягу,
Каб ахоўваў той сцяг
На вайне
Я, не знаючы страху.

3

Фронт даўно ўжо праходзіць за намі
Далёка на ўсходзе,
Мы-ж на месцы стаім на тым самым,
Стаім ды і годзе.
Аніякай дарогі
На ўсход і на захад няма нам,
Мы ваюем адны, без падмогі,
Акружаным станам.
Нам няма як паветрам ці сушай
Падмогу падкінуць,
І павінны прабіцца мы мужна,
Ці мужна загінуць.
Асядлала брыгада шашу
І засела ў мястэчку...

Хоць хацеў бы я, не апішу
Бой за ўзгорак, за рэчку.
Не апішаш, бо слоў будзе мала
Для гэткага бою,—
Як бамбіць налятала
Па сем самалётаў на хвою;
Як радзелі рады, роты нашы,
палкі і атрады;
Як не стала начштаба, а з ім
камандзіра брыгады;
Як салют над магілай
Над іхняй далі мы магутны;
Як пасля нашай сілай
Камандваў Зарудны;

Як мы трэцяга ліпеня
Сталіна чулі па радыё;
Як ішлі, як ішлі пасля
У наступленне брыгадаю;
Як ішлі, як касілі нас кулі,
А мы іх не чулі;
Як кальца нам прарваць не ўдалося,
Адступіць давялося.
Усяго не апішаш, бо слоў
Для ўсяго будзе мала,
Як патронаў у нашых байцоў,
Як снарадаў не стала.
Вораг лезе і лезе, і лезе
У брані, у жалезе,
Перамогу ён чуе;
Каля сцягу стаю і гляджу я.
Чым фашыстаў стрымаць?
Людзі гінуць, і гінуць.

.....
Я не знаю, ці варта пісаць
У такую хвіліну?
Час прыйшоў...

Трэба сцяг ратаваць.
Сцяг на глум і на здзек не пакіну.

З дрэўка сцяг я зрываю,
На вуліцу выбягаю.
Ціха стала на вуліцы.
Ціха.

Што за ліха?
Кулямётчык забіты ляжыць
За сваім кулямётам.
Ён як быццам пытаецца: хто там
Па тратуару бяжыць?
Да яго падбягаю,
Ён чэсна стаяў, да канца:

Кулямётная лента... пустая,
Апошняя была у байца.
— Сцяг выносіш? Нясі...
Кажа мне яго позірк упарты,
Чэсць забітых усіх
Ты выносіш,
Мы гэтага варты.

Я бягу. Скаланулася хата—
Гэта нашая ў садзе гармата.
Мае ногі нясуць мне ў сад.
Не магу іх стрымаць я.
Чую стрэл: пасылае снарад
Танк нямецкі па нашай гармаце.
Кулі свішчуць. Снарад праляцеў.
Новы выбух мне чутны.

Падбягаю:

Ляжыць каля дрэў
У баку ад гарматы... Зарудны!
Ён ляжыць у крыві, нерухомы,
Пад ціхаю ліпаю.
Я крычу, як глухому,
Крычу яму, клікаю, клікаю,
Я крануў яго лёгка,—
Ускрыкнуў, варушыць рукою.
Ад яго недалёка
Наводчык засыпан зямлёю.
І яго я трывожу. Наводчык
Зямлю атрасае,
Устае, праціраючы вочы.
— Ты хто? — ён пытае.
— Свой, не бачыш?..

Упары
Лягчэйшай нам будзе дарога.
На маім шынялі камісара
Нясем палкавога.
Мы ідзем непрыкметныя—

Абступіла з бакоў канापлянне.
Доўга помніцца будзе мне гэтае
Чорнае ранне
І халодная сцэжка мая.

Мы спыніліся ля ручая.
Ён праз поле бяжыць у лазе,
У кустах, у бярозах.
Што рабіць нам? Гляджу я ў тузе
На дарогі, абозы
І на войска, што едзе, ідзе
Па дарогах, і выйсця няма нам.
Поле нас не схавae ў бядзе,
Бо яно узарана.
Што-ж, прымай нас, ручай,
І вядзі па вадзе нас далёка,
І кустамі з бакоў засланы
Ад нямецкага вока.
Камісара нясем мы, і ты
Так зрабі, каб ён выжыў,
Каб гусцейшымі сталі кусты,
Каб раслі яны вышай.
Мы нясем яго на шынялі,
Ты спрыяй нам, дзе можна,
Ты нямецкія патрулі
Абмінай, абыходзь а дзярожна.
Сцяг брыгады нясу я, ручай,
Што памёрла сягоння,—
Ты вядзі нас у пушчу, хавай
Ад бяды, ад пагоні.

.
Меле жвір і гаворку вядзе,
Не спыняе работы
Бесклапотны ручай.
Па вадзе
Ціха хлюпаюць боты.

Не відны за сцяною чаротаў,
За ранішняй парай
Дзве спіны, і дзве каскі, і ботаў
Дзве роўныя пары.
Горка ім, людзям тым!
І адзін з іх не верыць зусім,
Як не вераць дарослыя казкам,
Што яго гэта боты і каска,
Што ўдыкае з мястэчка свайго
І не дасць сабе рады,
Што за пазухай у яго
Сцяг ягонай брыгады,
Што той сцяг ён з сябрамі нясе
І што мала іх, мала,
Што забіты таварышы ўсе,
Што брыгады не стала.
Хто сказаў? Ён паверыць не хоча
У словы такія,
Бо чаму, як заплюшчыць ён вочы,
Стаяць, як жывыя,
Маладыя, суровыя,
Гарадскія, вясковыя
Дзяціюкі... баявая сям'я?
Чалавек гэты—я.
Так, не веру, не верыцца мне
Ні вадзе, ні чаротаў сцяне,
Ні таму, што ручай безназоўны
Да бору прывёў нас.

Безназоўны ручай нас прывёў
У сасновую цішу.

Мы выходзім з яго туманоў,
Узыходзім на ўзвышша.
Камісар у прытомнасць прыйшоў.
— Выжыў, — ціха сцвярджаю я,—
Выжыў...

Перавязаем рану яшчэ раз,
Паклаўшы на верас,
Каб пазбыўся ён смагі,
Піць даю яму з флягі.
Мы гадаць тут не будзем,
Быў рады ён нам, ці не рады?
Ці пазнаў ён, што мы — гэта людзі
З ягонаў брыгады?
У вачах не знайшоў я адказу,
Ён закрыў іх адразу,
Ён закрыў іх, як быццам
Зноў хацеў і заснуць, і забыцца.

У вячыстым спакоі
Шумелі і сосны, і хвоі,
Не свіцелі варожыя кулі.
Мы таксама заснулі.

4

Жыў ляснік са сваёй ляснічыхай
Каля завадзі ціхай,
Каля возера ў пушчы глыбокай,
Ад вёсак далёка.
З пушчы гэтай, вядома,
З лясніковага дома
Ёсць дарогі ў паселішчы тыя,
Дарогі лясныя.
Зараслі яны з часам імхамі,
Траваю,
Грыбамі—
Карыстаўся ляснік імі зрэдку
І ўзімку, і ўлетку,
Больш за ўсё ў кірмашовыя дні
Праязджаў ён па іх на кані.
А па справах службовых, прыватных,
Па неадкладных

№ 1958 Б А 214937

106574

ЛЕНІН
17
БОСР

Карыстаўся дарогай другою —
Азёрнай вадою.

Жыў ляснік са сваёй ляснічыхай
Каля завадзі ціхай.
Камісара да іхняга ганку
Мы прынеслі на ранку,
Для яго папытаўся вады я—
У нас яна выйшла,
І бярозавіку гаспадыня
Падала нам увішна:
— Піце, родныя, піце,
Таварыша ў хату нясце.

Вострых кос восем штук
Ляснікова хавае застрэшыша.
Хіба ён для сваёй пары рук
Косы тыя развешваў?
Мы траву каля возера косім
З лясніком, не пытаем...
Пяць сыноў, альбо восем
Было ў лясніка—мы не знаем
І не станем пытацца ў яго,
Бо не бачым з іх ні аднаго,
Бо ці прыдуць з вайны
Лясніковы сыны
Мы не знаем,—
Таму не пытаем.

Бачыць нашы ляснік мазалі,
Твары нашыя ў поце,
І ён знае—на іншай былі
Увесь час мы рабоце.
Моўчкі ён за жасою ідзе.
Свішчуць косы сталёныя.
Працавалі мы дзе

І займалі пасады якія?..
Ад яго мы пытанняў такіх
Не пачуем,
Знае ён: на пасадах былых
Мы цяпер не працуем.

Нас азёрныя вабілі далі,
Зязюлі ўвесь час кукавалі:
Быццам дрэвы лічылі, лічылі.

Камісара лячылі,
З камісарам у нас
Пры сустрэчах маўклівая змова:
Аб брыгадзе ўвесь час
Між сабой не гаворым ні слова.
Так змаўкае сям'я
Аб памершым ці сыне, ці браце,
Дарагое імя
Доўга не вымаўляецца ў хаце.
А навошта трывожыць ім боль,—
Родны іх пахаваны, —
Сыпаць горкую соль
Успамінаў на свежыя раны?
Гонім прэч мы ўспамін,
Нежаданы ўспамін, нечаканы,
Прэч, бо ў нас не адзін,
Не адзін чалавек пахаваны...
Толькі лішніх трывог
Не пазбылася наша сям'я ўся,—
Утрымацца Зарудны не мог
І пра сцяг запытаўся:
Сцяг я вынес ці не?
— Так, я вынес... яго берагу я.
— Пакажы.
Што рабіць было мне?
Паказаў яму сцяг... І шкадую.

Перад ім разгарнулі мы сцяг,
Яркі, горды і ў горы,
Патрымаў ён яго на руках, —
Хоць слабы быў і хворы,
І заплакаць гатоў, ды ад слёз
Утрымаўся, прыўзняўся з пасцелі
І сказаў мне ледзь чутна:

— Вынось

Сцяг брыгады... .

Мы моўчкі сядзелі.

Ссунуў чорныя бровы,

Суровыя бліснулі вочы:

— Я на вецер, — адрэзаў ён, — словы

Кідаць не ахвочы...

У дарогу збірайцеся, строгі

Аддаю вам загад.

Усю хату падняў ён на ногі:

Гаспадыня з шуфляд

Дастае нам дарожныя рэчы,

Нібыта матуля,

Прымярае, ці ўзлезе на плечы

Ватоўка, кашуля.

Мусіць сына гарнітур рабочы

Дае мне старая...

А куды мы ідзем сярод ночы,

Яна не пытае.

А чые гэта рэчы, чые,

Гаспадыня Праскоўя?

Хто насіў? Не спытаўся ў яе,

Не спытаў пра сыноў я.

Я спіною да лямпы стаю

Зноў у штацкім адзенні,

На падлозе я не пазнаю

Свайго ўласнага ценю.

Недаверліва сам на сябе
Паглядаю я збоку.
Адвыкаць мне патрэбна цяпер
Ад вайсковага кроку.
Шкода зноў пачынаць мне свой шлях
Не ў адзежы вайсковай.
Люб гарнітур, каторы прапах
Палыном і дарогай вясковай.
Шкода каскі, што бачыла бой,
Слёку, хмары,
Пажары...
Як цяпер без вінтоўкі сваёй
Застанешся, таварыш?
Для сябе старшыня сельсовету
Забірае таварышку гэту,
За наган ты аддаць яе згодны—
Ён меншы, выгоды.

Гасціць у сястры
Старшыня сельсовету;
Прышоў на зары
Ён у пушчу у гэту.
Нам піша цяпер ён
Даведкі ў дарогу:
Як быццам, таварыш,
Ідзем мы з астрогу,—
У полі пікет
Затрымаў нас, вядома,
Пасля сельсовет
Адпусціў нас дадому.
Вядзе нас лясная
І сцежка, і гаць
З астрогу —
Сцвярджае
І штамп,
І пячаць.

Ты ўжо—Ворчык Мікіта,
Я стаў Палыном Нікадзімам,—
Свае крокі, нібыта,
Друкуем пад псеўданімам.
Дакументы былыя схаваны
У адзежы вясковай.
Сцяг брыгады зашыты старанна
У ватоўцы.
Ісці мы гатовы.
Чутны стогны Заруднага,
Яго кідае ў холад і ў жар.
«Як пакінеце тут яго?—
Ціха звініць самавар.—
Гэта вашыя зборы
Яго даканалі зусім»...
Раніцой яшчэ горай
Заруднаму стала.
Сядзім
Моўчкі мы за сталом.
Гаспадыня частуе нас чаем.
Дзень ужо за акном.
Ворчык рвецца пайсці.
— Пачакаем...

Дні міналі, мінулі.
Адкукавалі зязюлі.
Мы ў смаліяныя лодкі сядалі,
Нас клікалі далі.
Сэрцы вабіла возера
Даллю ружовай і сіняй.
Вечар быў.
Перавозілі
Нас гаспадар з гаспадыняй.
Праплывалі лясы, паплавы—
Берагоў панарама.
Камісар палкавы

З намі ехаў таксама.
Мы яго пачакалі.
Ён гэтаму рады.
Мы ў згодзе.
Вось і лодкі прысталі.
На бераг усе мы выходзім.
У суровай цішы
Абняла па чарзе нас Праскоўя:
— Выпраўляю вас, таварышы,
Небы родных сыноў я...
— Кінь ты плакаць, старая,—
Няёмка, відаць, лясніку,
А ў самога скупая
Выбягае сляза на шчаку.
Развіталіся з намі.
Пайшлі.
Селі ў лодкі пустыя.
Праз кусты і палі
Спецжкі нас павялі
Палявыя.

5

Месяц сцежку ў дубняк
Залівае халодным праменнем:
Не магу аніяк
Я з уласным асвойтацца ценем.
Крокі полем і лесам
Друкую я пад псеўданімам.
Быў я Рыбкай Алесем,
А стаў Палыном Нікадзімам.
Так, цяпер я—Палын,
А таварыш мой—Ворчык Мікіта,
А Зарудны—Смірноў. Не адзін
Я іду каля жыта.
Пакасілі яго кулямёты,
Усё пакасілі,

А тупыя нямецкія боты
Яго маілацілі.
Танкі гусеніц жорнамі
Жыта пасля памалолі,
Коні потныя, чорныя
Хлеб замясілі на полі.
Кроў служыла дражджамі,
Палілі агнём і жалезам,
І ляжыць камянямі
Хлеб з пякарань нямецкіх за лесам.
На дарозе ляжыць каравай,
Як на белым абрусе,
Хлеб дармовы, бяры і кусай—
Можа з гора і ўкусіш.

Трох нас полем ішло,
Гурт рашучы, хаця невялікі.
Уваходзім мы смела ў сяло,
Чуем гоман і крыкі,
З вокнаў шлях залівае святло,
Чутны гукі музыкі...
Дакументы ў кішэні ляжаць,
Не баімся нічога,
Сведчыць подпіс і сведчыць пячаць,
Што ідзем мы з астрогу,
А захочуць арыштаваць,—
Немалыя мы, дзякуй богу...

Мы распытваем каля ганку
Аб вяселлі сялянку:
Ладзіць гэта вяселле Мядзведскі—
Прыслугач нямецкі.
Ён судзіўся калісь за падпал
Птушкаводчае фермы.
Стаў ён старастам, хату прыдбаў
І балое цяпер ён.

За Мядзведскага замуж ідзе
Пад пагрозай дзяўчына,
Бо бацькі яе ў лютай бядзе,
Сын—бядзе той прычына.
Комуніст ён.
Мядзведскі бацькам
Пагражае даносам.
Замуж мусіць пайсці іх дачка
Пад смяротнай пагрозай.
Б'ецца з немцамі сын-комуніст
У чырвоным войску.

На вяселлі іграць гарманіст
Не згадзіўся, і вёска
Аб'явіла таксама байкот—
Пуста ў хаце,
Ад бацькоў адварнуўся народ,
Ад сватоў і ад сваццяў.
— Мы,—гаворыць кабета,—стаім
І глядзім, бо цікава
Нам даведацца, чым
Гэта скончыцца справа.

Мы заходзім у хату. Гасцей
Мы вітаем з парогу.
Сам Мядзведскі ідзе да дзвярэй:
—Што за людзі?
— З астрогу.
— Калі ласка,—крычыць нам,—сюды,—
Да стала запрашае,—
За здароўе,—крычыць,—маладых,—
Чаркі нам налівае.

— Будзем піць па парадку,
За здароўе нявесты тваёй,
За здароўе спачатку...

— Маладой!..

— ...маладой!..

Мы на твар маладое глязім:

Не відно ні крывінкі,

Быццам тут не вяселле зусім,

А памінкі...

Тут па струнах скрыпач

Водзіць светлым смычком пад прымусам,

Не «Лявоніха» сцелецца,— плач

Над вясельным абрусам.

Гэта што за музыка такі,

Што за скрыпка такая?

Для гасцей на вяселлі дачкі

Родны бацька іграе.

Што-ж, музыка, твой смык

Ходзіць сёння няўдала і вяла?

Ці іграць ты, музыка, адвык,

А ці выпіў ты мала?

Ці хаваеш дачку—

Ад галошанняў струны аглохлі,

Ці на светлым смычку

Твае слёзы яшчэ не засохлі?

Кінь ты, браце,

Пілікаць у хаце

Нямецкага зяця,

Павядзі смычком басавіта—

Скача Ворчык Мікіта!

Ён скідае ватоўку, зірні,

Скача, як на вяселлі,

Скача так, як у лепшыя дні

Па ўсіх вёсках умелі.

Скача можа за сотню ног,

Плешча гулка ў далоні.

Людзі з ганку ідуць на парог—

Шкода, што без гармоні!

І дзяўчаты становяцца ў кут,

Падпяваючы шчыра,
Нібы ўсе яны тут
На вяселлі свайго брыгадзіра.
Нібы ботаў нямецкіх сяло
Аніколі не чула,
Быццам сонца ўзышло,
Ноч мінула, мінула...
Кліча рана і жней і сярпы
На прастор свой бясконцы,
Жаць прастор залаты—
Жыта колеру сонца.
Зноў вясёла звіняць ручаі;
Глушыць радасным крыкам
Перапёлка лугі і гаі,
Ці ты чуеш, музыка?

Рад Мядзведскі,
Хоць п'яны,
Але ўсхваляваны—
Вяселосці паўнютка хата,
Мы ва ўсім вінаваты.
— Так і быць!—Абяцае ён нам
Паліцэйскіх пасады.
— Па рукам?—ён крычыць.
— Па рукам.
— Рады службе?—пытаецца.
— Рады.
І выходзіць на хату ён:
— П'ю
Я за жонку сваю,
А другую чарку
За сваю гаспадарку,
За гасцей застолле,
За ўласнае поле,
Каб грэчка цвіла,
Каб рэчка цякла,

Каб жыта над ёю
Вілося трубою...

І сціскае ён кулакi,
І малоціць у грудзі:
— Салаўкі,—ён крычыць,—Салаўкі
Мяне вывелі ў людзі.
Ферму я падпаліў? Падпаліў.
Прызнаюся вам, людзі,
Пеўні тья, што з дымам пусціў,
Мяне вывелі ў людзі!

І выходзіць на хату Смірноў—
Наш таварыш Зарудны:
— Ты,—гаворыць,—не ў людзі пайшоў,
А ў іуды...
Табе ўродзіць зямля камяні,
А не жыта—у жніўныя дні.
Піў я чарку за маладую
І не шкадую,
П'ю другую чарку ізноў я
За яе здароўе,
За здароўе бацькоў,
За іх сына, што ў войска пайшоў,
П'ю і трэцюю чарку
За кулю для твайго жарку!

Грымнуў стрэл па іудзе,
Якога і мы не чакалі.
Не Зарудны страляў.
Што за людзі
З натоўпу стралялі?
Што за людзі? Мы з хаты выходзім,
Не бачым нікога,
Мы спяшаемся. Неба на ўсходзе
Ружавее. Дарога

Выйшла з вёскі. Хапіўся Мікіта:
На вяселлі ватоўка забыта.
— Добра,—кажа ён,—што нічога
У ватоўцы маёй не зашыта.
Мы ідзем. Пачынаецца жыта.

.....
З жыта выйшаў—з сакрэту
Старшыня сельсовету:
— Выбачайце,—вітаецца з намі,—
Гэта я з хлапцамі
На вяселле зайшоў, па прысуду
Расстраляць іду...
Выйшлі мы ў паход
На нямецкі зброд,
Выйшлі на паляванне..

Нас вядзе на ўсход,
Нас вядзе на ўсход
Залатое ранне.

6

Нас прывыклі перадаваць,
Пад дзятлюў перастукі,
Паплавы з топкай гаці на гаць
І дубам з рук у рукі.
Я спіною да сонца стаю,
Дзень канчаецца ясны.
Я таксама прывык: пазнаю
Цень даўгі, цень уласны.
Не адэн я, прывыклі мы ўсе
Па вадзе хадзіць, па расе,
Да даўгіх і кароткіх ценяў
І да розных здарэнняў.

Так мы трапілі да Лізаветы—
Вясёлай кабеты.

Сярод поля стаіць у баку
Ад бальшаку
Лізаветіна хата.
Уваходзім,
Гасцям яна рада.
Лізавета ўсміхаецца міла,
Да стала запрасіла:
— Калі ласка.

Мы пілі і елі.
Нам усім паслала пасцелі:
Спіць у хаце Смірноў—на пярыне,
Сплю я ў пуні—на канюшыне,
А Мікіта Ворчык—у клеці.
Колькі клопатаў Лізавете!

Па драбінах на сена лезу,
Трапіў, нібы на дачу,
Узыходзіць месяц з-за лесу—
Я праз шчыліны бачу.
Спаць уклаўся,
Ватоўкай накрыты.
Сцяг брыгады ў яе зашыты.
Я яго берагу, хаваю...
Засынаю...

Ці пачуў, ці здалося мне,—
Зарыпелі вароты,
Ці пачуў, ці здалося ў сне,
Што шуміць канюшына?
Хто тут?..
Прачынаюся: —Хто гэта?
— Гэта...

Ты не спиш? Гэта я, Лізавета.
Я і ў хаце была—не спіцца,
Я і ў клець зайшла—не ляжыцца,
І сюды я прыйшла, удавіца,

Дазволь прымасціцца.

— Калі ласка,—кажу Лізавета.

— А чаго вам бадзяцца па свеце?—

Лізавета ў мяне пытае,—

Ты зірні, раскоша якая:

Я жыву асобна,

Аднаасобна,

Ці не любя, не міла?

Луг сама пакасіла.

Ці працую я мала?

Сённяя жыта дажала.

Заставайся ў мяне, — гаворыць,—

Будзе любя нам жыць і ў горы,

Будуць ціха свяціць нам зоры,

Залатыя месяца рожкі...

Ні вайны табе, ні бамбёжкі.

Застанешся?

— Пайду.

— Да Урала

Дакацілася немцаў навала.

Ты падумай...

— Што ты сказала?

— Немцы ўжо дайшлі да Урала,—

Так іх радыё перадавала.

Шлях далёкі, ці хопіць сілы

Папялішчы лічыць, магілы

Па дарозе, а іх нямала?

Ну?..

— Пайду.

Лізавета ўстала:

— Душна тут,—сказала,—не спіцца.

Зноў у клець спаць пайшла ўдавіца.

.....

Знік у ранішнім пыле,

Што ветрам з іржышчаў узняты,

У хмарах на небасхіле

Дымок Лізавецінай хаты.
Сцежкі—тонкія змеі
Знікаюць у жытнія далі.

На дажынках прыгонныя жнеі
Нам песню спявалі.

Сялянская хата
Стаяла над светлай ракою.
І жыў там араты
З Агатай сваёй і дачкою.

Яны дажылі да нядолі
І чорнага гора—
Па роднаму полю
Нямескія ходзяць мінёры.

Зямля там намарна ўзарана
І жыта ўрадзіла,
Бо немцамі ў ёй закапана
Нячыстая сіла.

Жаць жыта не трэба,—
Жнято папярэдзіў араты.
Дачушку без хлеба
Не можа пакінуць Агата.

На поле з сярпом раніцою
Пайшла яна ўпогай
І там занялася сваёю
Работай да поту.

Прачнуўся араты:
Багата
Пажатага жыта.
Ляжыць яго жонка Агата
На полі забіта.

Аднеслі жанчыну
На могількі з роднае хаты,
Дачушку пакінуць
Без хлеба не можа араты.

Устала дачушка:
Пажата
Усё жыта за домам.
Ляжыць на снапах яе тата,
Як сноп, нерухома.

На полі малая
Стаіць і разводзіць рукамі,
Стаіць і не знае,
А што ёй рабіць са снапамі?

Капу, як магла,
З іх злажыла, ўздыхнула глыбока,
Пайшла да сяла,
Што за рэчкаю недалёка.

Дае яна з гора
Суседзям капу залатую.
— За гэта, — гаворыць, —
Зрабіце мне ласку такую:

Зрубіце сасну
І труну майму бацьку змайстрыце,
А ў тую труну
Разам з ім і мяне палажыце.

.....

Знік у ранішнім пыле,
Што ветрам з іржышчаў узняты,
У хмарах на небасхіле
Дымок Лізавецінай хаты.

Мы ідем і далінам
Пачутую песню спяваем.
А ці доўга ісці нам?—
Мы гэтага самі не знаем.
Гаварыць мы аб гэтым не хочам,
Таму заспявалі
І ідем, куды вочы
Глядзяць, у жытнёвыя далі.
— І куды, і куды мы ідем!—
Крыкнуў Ворчык ад злосці.—
У якую магілу нясем
Непатрэбныя косці?
Можа войска няма,
Можа праўду ўдава мне казала,
Што карычневая чума
Дапаўзла да Урала?
Можа марна ідем праз чуму—
Не патрэбны нікому?
Што маўчыце? Крычу я каму,
Мо сабе самому?
Ці на вецер крычу,
А ці хмару заву на параду я?
Я на ўласныя вушы хачу
Слухаць радыё.
Чуеце радыё?

7

Тут хлапцы і дзяўчаты
Гавораць употай з Масквою.
Лес. Закінуты провад антэны
Высока на хвою.
І вартуюць вавёркі
Шалаш і прыёмнік старанна.
Праз лясы, праз узгоркі
Да нас даляцеў нечакана

З-пад крэмлёўскае зоркі
Голас дыктара Левітана.

Ля прыёмніка мы трэці дзень,
З ім растаца павінны;
Перад ім я саджуся на пень,
Каб паслухаць навіны.
Да яго мае рукі
Прывыклі, нібы да штурвала.
Спаць кладземся пад гукі
Інтэрнацыянала.
Б'е гадзіннік. Прыгадваю я,
Што мы ў лесе, не дома.
Дзе вандруе мая сям'я,
Жонка, дзеці мае?
Невядома.
Ці ўцяклі ад навалы яны,
Ад ваеннай навалы?

Зводкі слухаем мы дзень пры дні,
Зводкі радуюць мала.
Чуем: горад пакінуты наш,
Стане крыўдна і горка,
Выйдзеш моўчкі, адзін, за шалаш:
Што ты скажаш, вавёрка?..
Хіба я не прайшоў
Край, з маленства мне любы,
І не бачыў я жлобінскі роў—
Закапанья трупы?..
Там дзяцей, там бацькоў і жанок
Закапалі жывымі.
Доўга жоўты лясок
Варушыўся над імі.
Можа ён і цяпер
Там варушыцца?
Чуеш, вавёрка,

Я пытаю ў цябе,
Хіба гэта не горка?
Хіба слухаць нямецкія трубы,
Лязгат гусеніц не абрыдла,
І як гаўкае ў радыё-рупар
Нямецкае быдла?
Хіба слухаць нямецкія маршы
І песні не горка?
Ці па любай зямлі, ці па Марсе
Ідзем мы, вавёрка?
— Што сядзім, камісар палкавы?—
Крыкнуў Ворчык. — Даволі!
Будзем гэтак сядзець, то Масквы
Не пабачым ніколі.
Мы пайшлі...

Зноў лясы, паплавы,
Сцежкі росныя ў полі.

Толькі дзіўна, чаму
Не спяшаецца Ворчык Мікіта,—
То захочацца райтам яму
Адпачыць каля жыта,
То на камень ён сядзе пры лесе
У новай турбоце
І рукой у халяву палезе—
Рэжа цвік яму ў боце,
То пясчынку кляне,
Што яму зацярушыла вока.

Не яна зацярушыла, не—
Дом, які недалёка,—
Дом бацькоў застаецца ў баку
На паўночным усходзе.

Мы на ростанях у ляску,
Праз якія праходзіць

Дарога ў раён,
Дзе жыве яго жонка.
Садзімся,
А ён
Адышоўся ў старонку:
Дарогі, трывогі,
Хвіліны, гадзіны...
Чапляюцца ногі
За хварасціны.
На гразкую гаць
Не звяртае увагі,
Хацеў-бы прыстаць—
Не хапае адвагі.
Мы здагадваемся, чаму
Занудзіўся Мікіта...

Ноч халодная сёння,—таму
Мы адной з ім ватоўкай накрыты.
Ад мяне адвярнуўся спіной,
Спіць Мікіта. І я засынаю.
Ноч.
Шумела над ім, нада мной
Доўга хвоя старая.

Я прагнуўся паўночнай парой—
Зуб на зуб не трапляе.

Ворчык знік. І агонь пад сасной
Гасне, намі забыты.
Не знаходжу ватоўкі сваёй—
Знёс Мікіта.
Што з ватоўкай? Дзе Ворчык?
Дзе сцяг?
Што здарылася? Не разумею.
Ахапіў мяне холад і жах,

Сэрца раптам нямее.
Што рабіць мне? Сказаць мне каму?
Пабудзіў я Смірнова.
— Сцяг!.. —кажу я яму.
— Сцяг! —адно толькі слова,
Доўга з ім
У начныя крычалі мы далі.
Лес застаўся глухім.
Лес маўчаў.
Мы дарэмна гукалі.
Не адказвала гаць,
Не адказваў Мікіта,
Нямала
Ён прайшоў... Да яго ўжо, відаць,
Рэха не даятала.

Мы сядзім ля агню, ля сасны.
Колькі пройдзена шляху?
Сцяг быў з намі.
Цяпер мы адны...
Засталіся без сцягу.
Часта марылі мы між сабой,
Калі сцяг гэты неслі,
Што пад ім яшчэ пойдзем у бой
І спяваць будзем песні.
Сцяг мы вынесем, думаў Смірноў,
І даб'емся загаду,
Каб загінуўшую
Наноў
Аднавілі брыгаду.
А цяпер? Горкі дым
Вочы нам выядае шчэ горай.
Што сядзім? Што маўчым?
Нас, як громам, ударыла гора.
Не знаходзіцца слоў
У маўчанні пакутным.

Ён успомніў, што ён не Смірноў,
А Зарудны...
Не, не выеў яшчэ сінявы
Горкі дым, загарэліся вочы,
Ён успомніў, што ён палкавы
Камісар наш,
Што Ворчык—наводчык...

Не для радасці і весялосці
Мы ідзем да Мікіты ў госці.

8

Знёс ватоўку маю чаму?
Не дадзім сабе рады.
А навошта яму
Сцяг брыгады?
Можа ён, пачынаючы шлях
Да бацькоўскага дома,
Захапіў і ватоўку, і сцяг
У дарогу свядома?
Можа ён на ўсход панясе
Сцяг брыгады?
А як вынясе, будуць усе
Сцяганосцу рады.
Немалую мець будзе там
Ён павагу
І за тое, што выйшаў сам,
І за вынас сцягу.

Пра яго нічога благога
Мы не скажам тады,
Хоць і горка,
Але нічога:
Нейк-жа сцерпім,
Такой бяды.

.....

Лічыць час у сухой траве,
Нібы конік, гадзіннік.
Зноў прывал.
Пльве ў сіняве
Павуцінне...
Можа ўцёк ён дахаты,
Развітваючыся з вайною,
Захацеў араты
Цішыні і спакою?
Жыць пайшоў да сярпоў і да кос,
Як жыў Лізавета?
Але сцяг наш, пытаемса, знёс
Для якое мэты?
Можа пойдзе ён з ім на паклон
Да нямецкае ўлады,
Прадаваць будзе ворагу ён
Сцяг брыгады?
«Вам,—ён скажа,—прынёс я яго
З пекла бою,
А за гэта прашу аднаго—
Цішыні і спакою».

Не закончыў гадзіннік свае
Нам адлічваць хвіліны,
Камісар палкавы ўстае—
Мы ісці павінны.

.....

Мы багата прайшлі зямлі,
Гоняў, пушч багата,
Мы да вёскі ўначы прыйшлі,
Мы пастукалі ў хату.
Мы стаім пад акном:
Да шкла
Чалавек прыпадае...
Гэта — ён!

У бацькоўскі дом
Дзверы нам адчыняе.

...Тут стаялі месяц назад
На кватэры
Паны-афіцэры,
Па маліну хадзілі ў сад,
Абтрасалі бэры.
А адзін з іх упадабаў
Яго жонку Марыну,
Ён да шлюбу яе схіляў—
Да салдацкага,
На гадзінку.
Не скарылася пану яна,
Шлюбу не адбылося,
Удавілася рана яна
Пад акном на бярозе.
Ёй з бярозаю шлюб, з пятлёй,
Хоць халодны,
Ды больш выгодны.
Вось запіска. Сваёй рукою
Жонка піша:
«Адпомсці, родны!..
Не хачу нявольніцай жыць,
Лепш загіну...»
Ён расказвае, голас дрыжыць.
Мы маўчым.
Запаліў лучыну
І пры цьмяным яе святле
Да стала запрасіў нас сесці,—
Можа есці мы хочам?..
Але
Не хацелі мы есці.
Мо' стаміліся мы? Хацеў
Ён паслаць нам пасцелі.

Чуўся пеўняў далёкі спеў
На сяле.
Мы спаць не хацелі.
Ён спытаўся: — Чаго-ж прыйшлі?
Вас не голад прывёў, не стома...
— Мы, — кажу я, — сюды прыйшлі
Па ватоўку, вядома...
Ты, здаецца, забраў яе?
Ён пайшоў у бакоўку
І выносіць, і аддае
Мне маю ватоўку:
— Холад быў... вы-ж маглі адной,
Камісаравай, акрывацца...
А ці след з драбязы такой
На мяне злавацца?
— Сцяг, — кажу я, — ў ватоўцы маёй...
— Сцяг? — збалеў ён,
З твару змяніўся. —
Сцяг брыгады зашыты ў ёй...
Я... зусім забыўся...
Лізавета сказала мне,
Нібы немец дайшоў да Урала, —
Ціха ён гаварыў, як у сне, —
Я падумаў:
Усё прапала...
Думка мне ўвесь час, як ішлі,
Не давала спакою...
Я зусім разгубіўся, калі
Слухаў радыё лясное.
Там і вырашыў уначы
Я пад дахам зялёным,
Што з палону нам не ўцячы,
Што сваіх не дагонім.
Мне абрыдла сонца, жыццё,
Засталася надзея —
Можа з жонкай знайду забыццё

У бядзе я?
Я не думаў больш ні аб чым...
З вамі не развітаўся.
Сцяг? Аб ім я забыў зусім...
Я спяшаўся... спяшаўся.
Як я бег дамоў
Да бацькоў,
Як лічыў я хвіліны...
Не знайшоў забыцця, не знайшоў
Сваёй жонкі Марыны.
Стаў не люб мне і родны парог,
І куты роднай хаты...
Сцяг? Хіба яго ўспомніць я мог,
Ачуныць ад страты?..

Гэта праўда. На сцяг зусім
Ён забыўся.
Чаго яшчэ болей?
Не прыйшлі-б мы, ён-бы аб ім
І не ўспомніў ніколі.
Ён забыў, разумеем без слоў,
Кроў сяброў,
Іх адвагу,
Чэсць забітых байцоў,
Што кляліся гэтаму сцягу.
І сказаў камісар:
— Пайшлі!
Бацька ўстаў, прачнулася маці,
За парог нас бацькі правялі,
Што маглі мы сказаць ім?
Хай не знаюць яны ў бядзе
Аб злачынстве сына.
Няхай думаюць, што ідзе
Помсціць ён за іх,
За Марыну...
І за родны дом, і за сад,

І за бэры, і за маліну,
Хай жадаюць звароту назад
І жадаюць ордэна сыну.
Ён нічога ім не сказаў,
Пакідаючы хату,
А праз двор праходзіў — узяў
Пад павеццю лапату.

Ён магілу капае сам,
Сам сабе, на лясной паляне,
Мы чакаем.
Здаецца нам
Вельмі доўгім чаканне.
Пішам мы смяротны прысуд
Ад імя брыгады,
Ён і сам не чакае тут
Аніякай спагады.
Сам сабе ён капае дол
На святанні..
Нам здаецца: не лес вакол
Тут стаіць у суровым маўчанні,
А байцы з батальёнаў і рот.
Мы іх бачым перад сабою,
На іх тварах і кроў, і пот,
І зямля,—пасля бою.
Асудзіць патрабуюць яны
Чалавека без веры,
Уцякаўшага ад вайны,
Да вышэйшае меры.

9

Доўгі след палявых каляін
Вывеў нас да родных мясцін,
Да мясцін, дзе з маленства я рос,
Да сяброў-
Дубоў,

Да сябровка-бяроз.
Тут навузнік вісеў на сасне,—
А чаго
Яго
Не відно больш мне?
Дуб стагодні стаяў на лугу,—
А чаму
Яму
Добры дзень сказаць не магу?
Я пазнаць не магу аніяк
Стрэчнай вёскі... Дзе школа? Вятрак?
Дзе знаёмья хаты?... Адны
Сярод поля тырчаць камяны.
Лета баб'яга цёплыя дні.
Дзённік свой пішу я на пні.
Я пішу, не знаходжу слоў,
Сэрца б'ецца, рвецца дамоў,
Рвецца глянуць на сына, дачку,—
Дом бацькоў застаецца ў баку.
Мне адгэтуль мястэчка відно,
Недалёка ад нас яно,
Калі пойдзеш полем, напрост,—
Да мястэчка дванаццаць вёрст,
А як пойдзеш шляхам—
Дванаццаць з гакам.
Лёгка бегчы да родных сёл,
Цяжка сесці за родны стол.

У мяне спытае дачка:
— Тата, ты прынёс малака?
А ад сына пачую я:
— Ты прывёў мне з Мінска каня?
На пяньковай
Вяроўцы дамоў
Ні каровы
Я,

Ні каня
Не прывёў.
Ні гасцінца я для дзяцей
Не прынёс, як прыносіў даўней.
Я ад кожнага вока прынёс
Родным дзецям па жмені слёз.

Толькі слёз ніхто з іх не просіць,
Ім і матчыных досыць.

Госця плачам
Сустрэнуць у хаце,
Бо няма чым
Яго частаваці.
Скажуць дзеці:
—Пі, бацька шчыры,
Жмені нашых слёз — іх чатыры.

Не, не гэтак прыду я ў дом,
З новай каскай прыду, са штыком,
Не нікчэмным слабым жабраком,
А як бацька прыду я ў дом.
Сонца ў дом
Прынясу на штыку,
Малаком
Напаю дачку.
Пасаджу свайго сына я
На жывога,
На баявога
Каня.
Будзе час дзіцячых уцех,
Будзе смех,—я прывёз ім смех,
Будуць слёзы,—
І іх я прывёз—
Каску поўную радасных слёз.
...Бачыць я не магу, не хачу

Местачковую каланчу
І знаёмья мне палі,
І знаёмья стрэхі...
— Пайшлі,
Лістамі, дубровы,
Мой след замятайце!..

Бывайце здаровы,
Звароту чакайце!..

Тут ніхто мяне не пазнае.
Я гляджуся ў крыніцы свае:
— Гэта хто? — пытаюць яны.
Я гляджуся ў ручай лясны,
І ў здзіўленні
Ручай звiніць:
— Хто ў адзенні
Драным стаіць?
— Ваш я, свой,
Я прыйшоў сюды...
Ад рачной,
Ад азёрнай вады
Чую ўсюды адказ адзін:
— Ты—не Рыбка, Палын
З барадой
Даўгой...
Хоць я з барадою
І ў гэткім адзенні,
А толькі былое
Не ўмёрла сумленне,
Хоць пальцы грубымі
І сталі, — не ўмёрла,
Душыць буду імі
Нямецкае горла.
Лістамі, дубровы,
Мой след замятайце!

Бывайце здаровы,
Звароту чакайце!
У шумлівай завеі лістоў,
Да ляснае палянкі,
Па карэннях дубоў
Нам насустрач грукочуць фурманкі.
Лісцеў роем стракатым
Іх след замятаюць мяцелі.
— Гэй, куды вы?
— Дахаты...
— Ад немца ўцячы не паспелі.
І тлумачыць народ:
— Мы ўцякалі на ўсход...
— Нас нямецкія кулі
Назад вярнулі.

Шмат каго пазнаю:
З бліжніх вёсак,
Знаёмыя твары...
Хтось пытае пра вёску сваю:
— Ці не бачыў, таварыш?
І ніхто мяне не пазнае,
Я зарос барадою.
— Можа едуць тут дзеці мае,
Можа стрэнуся тут я з сям'ёю?
Едуць сем'і, а вецер
Іх след замятае і свішча,
Едуць маткі і дзеці,
Вяртаюцца на папялішчы.

Мы з Зарудным ляжым за дубамі
Ізноў на паляне.
Мы чакаем,
Бо перад намі
Дарог скрыжаванне:
Нам чакаць болей недзе—

Нямецкае войска едзе
Па дарогах на гулкіх машынах,
У шынелях мышыных.
Нам відаць:
Дзве фурманкі
Спыніліся каля дубровы,
Іх сагналі з дарогі танкі,
Крык чужы, крык вайсковы.
Людзі коней сваіх распрагаюць,
Агонь раскладаюць.

.
Хлопчык босы бяжыць да дубровы
Па дровы,
Хлопчык светлагаловы,
Пяцігадовы...
Свецяць сінія вочы здалёк.
Я паклікаў яго:
— Васілёк!
Ён стаіць у здзіўленні
Перада мною:
Што за дзядзька ў адзенні
Абшарпаным, з даўгой барастою?
Залатая
Нас засыпае
Пурга
Лісцяў шумам і звонам.
— Жыў у Мінску ты, хлопчык?
— Ага.
— Дзе-ж твой бацька?
— У войску чырвоным.
— Як выходзіў з мінскае хаты,
Там пакінуў каня ты....
Ты катаўся на тым кані
З куту ў кут заўсёды,
Конь згарэў, Васілёк, у агні...

— Мне каня не шкода
І не трэба...
— Чаго-ж табе трэба?
— Кавалачак хлеба.
Хлеб? Зарудны яго нясе
У мяшэчку дарожным:
Паўбуханкі, НЗ,
На дваіх, на ўсё падарожжа.
Хлеб з мяшэчка дастаў я:
— Бяры!
Гэта хлеб для цябе і сястры,
Еж яго на здароўе.
І бліжэй падышоў ён,
І глядзіць на чужых людзей—
Яны добрыя, хоць і чужыя,
І не верыць, і самі з вачэй
Не скупыя, як боб, буйныя
Слёзы сыплюцца... пацяклі,
Пакаціліся самі
Па сухой траве, па зямлі
І па сэрцы маім
Таксама.
Я аддаў яму хлеб.
І вось
Стаў за дуб шумлівы
І гляджу, як бяжыць да калёс
Хлопчык з хлебам,
Шчаслівы...
Поўны радасці, поўны прыгод,
Ён бяжыць да фурманкі,
Быццам хопіць на цэлы год
Ім тае паўбуханкі.
Мне здаваўся даўгім яго шлях,
Босы, бег ён праз ямы,
Па халоднай зямлі, па лістах
І па сэрцы маім

Таксама.
Ці дарога мяне змагла,
Што глядзець я не змог,
Не знаю,
Толькі вочы заслала імгла...
І пайшлі мы, і след замяла
У дуброве мяцель залатая.

.....

10

Нарадзілася разам з вайной
І пайшла па народзе
Быль аб тым, як у вёсцы адной
Жыў музыка з цымбаламі ў згодзе.

Застагналі палі і бары,
Пушчы, рэкі, лугі заліўныя.
Не звяняць, як раней, на зары
Струны медныя,
Струны стальныя.

Ён услед за вайною
Пайшоў
І павесіў цымбалы
На сцяне пад страхою,
Каб людзі не сумавалі.

Даганяць свае песні на ўсход
Ён пайшоў, іх чужыя прагналі,
Жыць не мог ён, сцвярджае народ,
Без тых песень, што ў сэрца запалі.

А краіну сваю, без якой
Жыць не мог, край вялікі,

Захапіў у дарогу з сабой,—
Умясціў ён у сэрцы музыкі,
Умясціў незлічоныя дрэвы,
Птушыныя спевы,
Хаты ўсе і парогі,
І срэбныя месяца рогі.

Як у хаты рабункі чыніць
Панаедуць чужыя салдаты,
Сэрца ўраз зашчыміць, зашчыміць—
Бо ўмясціла ўсе хаты.

Як задушаць пятлёй
Дзядзьку там на бярозе пахілай,
Сэрца ўраз абліецца крывёй—
Бо і дрэвы ўмясціла.

Кожны раз, у той час,
Як яно абліецца крывёю,
На радзіме цымбалы ў адказ
Зазвіняць пад страхою.

Моўчкі слухаюць іх мужыкі,
Рукі зброю намацваюць самі.
Пагражаюць штурмавікі
Паіграць на цымбалах штыкамі.

Ды цымбалы гучаць каля хат,
Па сялянскіх дварах, па дубровах,
Ёсць на Міншчыне, Піншчыне шмат
Пушчаў, хат, што схаваць іх татовы.

Гэта ўсё пад гамонку дубоў
Расказалі нам людзі бывалыя.
Хутка прыдзе дамоў
Цымбаліст
За сваімі цымбаламі.

Ен ідзе. Толькі знойдзе іх дзе?
Хат на Піншчыне, Міншчыне многа.
Сэрца радасна рвецца з грудзей,—
Сэрца знае к цымбалам дарогу.
Пад страхою яны зазвіняць,
Адзавуцца на крокі на тыя,
Будуць песняй яго сустракаць
Струны медныя,
Струны стальныя.

.....
Вылез месяца срэбны рог,
Асвятціў балота з-за хмары.
Мы паўзем.
Нашых сэрцаў удары
Чуюць купіны, мёрзлы мох.
Праклінаем першы лядок,
Што хрусціць пад лакцямі.
Перад намі сена стажок,
Вартавы перад намі.
Немец дрэмле...
Паўзем смялей,
Нам яго абмінуць няможна.
Падпаўзлі. Задушылі.
Далей
Папаўзлі асцярожна.
Мы—на волі.
Блуканням канец.
Перад намі чырвоны баец.
Дарагая зямля,
Радзіма!..
Слова вымавіць немагчыма,
Моўчкі я цадную лядок,
Журавіны, парошу...

Я не проста пішу,
А прысуд выношу,
Каб над ворагам здзейсніць пасля,—
Бо чакае ратунку
Заняволеная зямля,
Нашых прагнучы пацалункаў.
Адрываўся ад спраў,
Слёзы, кроў, дым і попел пажараў
Не ў радкі я старанна збіраў,
А ў магутную хмару.
Дышуць полымнай сілай радкі.
Судны дзень набліжаецца.
З хмары
Хутка грозных маланак штыкі
Па нямецкіх галовах удараць.
Няхай слёзы з вачэй — ручаём,
З сэрца — кроў, а з нямецкае хаты
Льецца полымя ноччу і днём
У часы расплаты!..

Сёння свята. Па радыё
Я лаўлю Маскву.
Я чакаю...
Сёмы дзень лістапада я
У бліндажы сустракаю.
Звон курантаў я чую зноў—
Подох часу
Святочны, свежы...
Я гадзіннік уласны завёў
Па гадзінніку Спаскай вежы.
Я прайшоў з табой многа дарог,
Мой гадзіннік, мой браце,
І я ўбачу часы перамог
На тваім цыферблаце!

ЭПІЛОГ

Больш чым год мінуў з тае даты,—
І да сяла,
Франтавія прысады
Абудзіўшы,
Брыгада ішла.
Шчокі вецер снежаньскі лжа.
Зайнелі вушанкі,
Маскхалаты і лыжы,
І санкі, і танкі.
Іх палкоўнік Зарудны вёў—
Камандзр брыгады.
Белай парай дыханне байцоў
Сагравала прысады.
Іх сяло сустракала
У зімовай красе.
Хто сказаў, што брыгады не стала,
Што забіты таварышы ўсе?
Хто паверыць захоча
У словы такія?
Бачыць кожны
На ўласныя вочы:
Вось яны—дарагія,
Маладыя, суровыя,
Гарадскія, вясковыя,—
Да акупаў белаю хмарай
Набліжаюцца дзяцюкі.

Хутка,
Хутка па ворагу ўдараць
Гартаваныя іх штыкі.

НАД БРАЦКАЙ МАГІЛАЙ

На Паўночным Заходзе ёсць руская вёска
Лажыны,
Там, нібы ў Беларусі, і вербы растуць
і рабіны.

Там жаўцеюць
Прыгожыя
Краскі
За вёскай у лузе,
Там ржавеюць
Варожыя
Каскі,
Нібы ў Беларусі.

Там магіла ёсць брацкая ў лузе за вёскай
Лажыны,
Там хлопцы беларускія чэсна галовы
злажылі.

Мы без слёз іх хаваем,
Памятаем
Пра свой абавязак,
Нашы слёзы саромяцца мужных вінтовак
і касак.

Мы не плачам, хоць знаем, не проста
салдацкія косці
Засыпаем мы жвірам халодным, а большае
штосьці.

Засыпаем мы твары з вачамі і вуснамі тымі,
На якіх пацалункі дзяцей і жанок не астылі.

Жвірам сыпем на рукі, якія дзяцей
тых насілі,
Жвірам сыпем на ногі, якія поўсвета
схадзілі.

Ногі просяцца ўстаць, яны стомы ў дарозе
не чулі,

Ды ўвагналі ў магілу
Іх сілу
Нямецкія кулі.

Рукі хочуць яшчэ да грудзей прытуліць
сваіх сірат,
Ды з паганае ласкі нямецкай дол песны
ім вырыт.

Хоць прымае іх гэта зямля, як сыноў сваіх,
шчыра,
Але просяць іх вочы хоць жменьку
палескага жвіру.

Толькі дзе яго ўзяць? Як яны Беларусь
пакідалі,

У дарогу з сабою
Мяшэчкаў з зямлёю
Не бралі...

Што ім жменька зямлі той, ты ўся ім
патрэбна, радзіма,
А ў дарожным мяшэчку ўмясціць цябе ўсю
немагчыма.

Паспрабуй у дарогу забраць тыя пожны,
палі і крыніцы,

Тыя пушчы, што могуць хіба толькі
ў сэрцы ўмясціцца.

Твой прастор перад імі ляжыць,
Яны меншых абшараў не хочуць:

Чым маленькаю

Жменькаю

Жыць,

То лепш жвірам пачэсным у вочы.

Беларусь мая родная, як-жа я рвуся
яшчэ раз

Пеша ўсю цябе змераць,
Увесь і чабор твой, і верас!..

Сэрца просіць шляхоў,
Што цяжкім маім ботам пад сілу;
Наглытацца хачу туманоў,
Твайго ветру і пылу;
Наглытацца хачу за сябе і за тых,
Што не ўстануць з нябыту;
Вочы просяць нябёсаў тваіх,
Ім твайго не хапае блакіту.

Мы сяброў засыпаем зямлёй—
Ленінградцы, татары, узбекі,
Мы клянёмся—варожай крывёй
Напаіць беларускія рэкі.

Мы салют аддаем, памятаючы свой
абавязак,

І не плачам, бо слёзы суровых саромяцца
касак.

Чэрвень, 1942 г.

ЛІСТ З ПАЛОНУ

«Дарагі!..

Не хаваю тугі:
Невясёлы мой лёс, невясёлы...
Пакідаю я родныя сёлы,
Па рэйках вязуць мяне колы
У Нямецчыну,
Нібы ў Турэччыну...

Не адна я, з дзяўчатамі, ўсіх нас вязуць
у няволю,

Пакідаюць дзяўчаты
Бацькоўскія хаты
І плачуць уволю.

Я пішу і не плачу, я стала скупаю
на слёзы,

Толькі кінучь хачу свае косы
Цягнуку пад калёсы,
Але марныя гэта намеры,—
Не пускаюць за дзверы.

Дарагі!..

Ліст даўгі
Я пішу на звычайнай паперы,
Не крывёю пішу, бо застыла
І ў сэрцы, і ў жылах,
А алоўка апошнім агрызкам,—
Чытай яго блізкім.
Год, як выйшаў ты з дому,

Затапталі нямецкія танкі.
Быццам замуж я выйшла, ты—муж мой,
а я—твая жонка,
Узяліся за рукі, смяёмся вясёла і звонка.
Але што я пішу, дарагую мне трачу паперу,
Я, ты-ж знаеш, гаданням не веру, не веру,
не веру.

Любы мой!..
Развіталася сонца з зямлёй.
Пацямнелі дубровы..
З-за дубоў узыходзіць мой страшны,
мой месяц мядовы.
Васількі за акном у расе,—плачуць
сінія вочы,
І няхай сабе плачуць, не бачаць мой сорам
дзявочы.
Давядзецца мне спаць, ды не так, як яны
мне хацелі,
У чужынца на правай руцэ, ды ў магільнай
пасцелі.

Я пішу, я прашу: ты прыйдзі, ты адпомсці,
мой мілы,
Не прашу за сябе,—за зямлю, што нас
лёгка насіла.

Я ўжо буду не тая,
А след тваіх ботаў убачу—
Пацалую яго і, як баба старая,
Заплачу...

Родны мой!..
Час і мне развітацца з табой.
Шлях суровы, суровы..
Ці ён дойдзе,
Ці знойдзе
цябе, ліст звычайны мой, ліст
папяровы.

Як не знойдзе, чытай па дарозе ад Оршы,
ад Брэста

Ліст другі,

Ліст даўгі,

што на шпалах пісала нявеста.
І калі не яна, не сама, то падругі пісалі,
няйначай,
Паліваючы кожную шпалу і рэйку слязою
гарачай.

Ліст ад сэрца ўсяго

Паланёная склала дзяўчына,

Ты чытай і адказ на яго

На штыку данясі да Берліна.

Ты чытай,

Ты змывай

слёзы з рэк чужою крывёю,

Я пішу,

Я прашу:

ганьбу змый,—не хачу быць такою.

Я—рабыня, рабыня, я—чорная, чорная,

чорная,

Любы мой,

Не з табой,

А з праклятай бядой

заручоная...

Вось і горад вялікі і шэры.

Чую гоман з чужога перону.

Адчыняюцца дзверы,

Загадваюць выйсці з вагону.

На кірмаш нас прывезлі, і ліст свой

канцаць я павінна.

Тут купляюць дзявочыя косы,

Дзявочыя слёзы...

Хрысціна».

Жнівень, 1942 г.

БАЛАДА АБ ЧАТЫРОХ ЗАЛОЖНІКАХ

Іх вядуць па жытняй сцяжынцы.
Чатырох.
Пад канвоем.
З дому.
Чатырнаццаць—старэйшай дзяўчынцы,
Тры гады—хлапчуку малому.
Разам з імі ў падвал халодны
Гоняць цётку—сястру Міная,
А Мінай—гэта бацька іх родны,
Бацька родны,
Мсціўца народны.

Пішуць немцы аб ім у газетах,
Аб чырвонай
Брыгадзе ягонай,
Па усіх
Былых сельсоветах
Клеяць новы
Загад суровы.
Са слупоў, са сцен, вакяніцаў
Пагражаюць Мінаю загадам:

Ён павінен скарыцца,
З'явіцца,
Здацца ў рукі нямецкім уладам.
І вісіць той загад друкаваны
На мінаевай хаце і клеці:

А не з'явіцца—расстраляны
Будуць заўтра заложнікі—
Дзеці...
У чаканні смяротнага часу
У падвале дзеці Міная.
З імі цётка іх родная разам—
Ёй таксама расстрэл пагражае.
— А чаму нас вартуюць салдаты?—
Знаць маленькаму хлопчыку трэба.
— А чаму не пускаюць за краты,
За якімі і сонца, і неба?
— А ці скоро нас вызваліць татка?
— Скора,—цётка гаворыць малому,—
Татка прыйдзе і ўсім нам, дзіцятка,
Волю дасць, і мы пойдзем дадому...
— А чаму не прыходзіць ён?

Сыну

Цяжка ўсё растлумачыць адразу.
— Спі, засні,—суцішае жанчына,
У чаканні смяротнага часу.
Цётка дзецям, уклаўшы малога,
Кажэ праўду пра лёс іх суровы.
Не павінен ведаць нічога
Толькі меншы—сын трохгадовы.

— Вы нічога яму не кажыце,—
Навучае
Дзяцей Міная.
Сын у сне гаворыць аб жыцце,
Па якому
Пойдзе дадому.

У аastroжнай
Трывожнай
Цішы
Сняцца краты меншаму сыну:

— Тут і мокрыя сцены,
І мышы...
Татка, татка... забыў нас... пакінуў.
— Спі, засні,—суцішае кабета,—
Спі, сыноч, не твая гэта справа,
Спі, наш татка не прыйдзе,
На гэта
Ён не мае бацькоўскага права.

Ноч праходзіць,
Сонца ўзыходзіць,
Заспявалі жаўранкі ў полі.
Іх выводзяць салдаты
За краты.
Хлочык рад і сонцу, і волі.
Іх салдат
Да сцяны прыстаўляе.
Цэліць кат
У льяныя галовы,
Пачынае
З сына Міная.
Стрэл.
Упаў хлапчук трохгадовы...
Кат ізноў пісталет узімае.
На сцяне—заложнікаў цені,
Вось і ўсё.

Перад бацькам Мінаем
Станьце ўсе бацькі на калені!

Чэрвень, 1942 г.

ХЛОПЦЫ АПОШНЯЙ ВАЙНЫ

(Урыўкі)

1

Туды, дзе стаіліся па зямлянках
Ашуканых матак ашуканыя дзеці,
У зялёных танках
Мы з будучыні едзем.
На голых, спаленых дзялянках
Хвоі хістаюць задымленым веццем.

Едзем... едзем...
Ад руняў рускіх,
Ад бароў беларускіх,
З гор грузінскіх,
З каляін украінскіх.

Едзем. На тонкіх руках каляін,
Асветленая сіняй фарай,
Ляжыць найвышэйшая з мачт-хваін,
Што ўпала першай ахвярай.

Я кажу табе, чужынца-салдат,
Хоць можа страляў ты ў яе па загаду,
Але з гэтых дат,
З гэтых дат
Я лірычную адкідаю спагаду.

Я знаю, цябе ашукалі, салдат,
Ды хвоі ўжо скошаны:
Во яны... во яны...
Мы лічым іх з гэтых маўклівых дат,
Як лічаць забітых воіны.

Табе хлусілі, што ў нас не стае
Жалеза,
Каб біць жалеза,
Ты нават не знаеш, што бой настае,
Ад якога лёс зямлі залежа.

Табе манілі, але нікому
Не лягчэй ад тае маны.
Зямля зайшлася ад дыму,
Ад грому,
Сярод белага дню—туманы, туманы.

Глядзі!
Зразае вайна, як пілоў,
Усё, што жыло, што расло,
Што сеялі...
Паэт, ці не сорам пісаць было
Пра сотыя вёрсты, пра каруселі?

Пісаў, прызнаюся,
Пісаў спакойна,
Хоць ехала ў танках, сядзела ў сядле,
Ці, кажучы інакш, набліжалася конна
Вайна ў тых дні да нас... але
Хацеў я,—
Патрэба пярком вяла,—
Уцехі ласкавай хацеў, як дзеці,
Для ўсіх, для сябе хоць кроплю святла,
Што з будучыні свеціць.

Чужое, барвовае,
Вось яно...

Яно на зямлю ўжо гатова забыцца,
Дарэмна свяціла—з вайны да вайны.
А людзі?
Яшчэ не пакінулі біцца,
Калоцца, рэзацца...
Вось яны.

Не!

Сонца яшчэ не ў стадыі позняй—
За дымам вайны здалося такім.
Мы прыйшлі сюды, каб зрабіць апошняя
І цябе, вайна, і тлум твой, і дым.

3

Нас дзесяць.
Мы ў танкавым едзе злучэнні.
Ад гарачых турбот пад каскамі пот.
Перад намі снуюць і злуюцца цені
Ад крылляў, ад вежаў, ад жэрлаў
варожых істот.

Цені ўсюды: на пнях, на вадзе і на дыме,
Мы ўражаем у іх нашы танкі-дамы,
Самі сабе здаемса не тымі,—
А якія напраўду мы?

Ці мы сябры, ці з сяла аднаго,—
Нас вайна пазнаёміла,
З розных паселішчаў,
З тых дарог, з-пад тых стрэх,
застрахованых ад нягод,
Дзе ўначы па вірах мірны месяц пасе
ляшчоў.

Нам усё яшчэ пахне не смерцю,
а цёплым снапоўем,
Быццам мы ў хвалях жыта ўсе дні калясім,
Калясім...
Мы нядаўна знаёмыя, а захочам і ўспомнім
Піонерскае вогнішча, блізкае ўсім.

На прыгвале жартуючы, як заспяваем
«Картошку»,
Зноў загрукае дзяцел, адгукнеца жаўна,
Бліснуць вочы суровыя па-дзіцячаму
трошку,
Здасца нам, што сябруем здаўна...

Што сябруем даўно, што ў маленстве ішлі
паплавамі,
Закідаючы ногі высока ад зябкай расы,
Калыхаліся дружна ўгары вуды з лёскамі
і паплаўкамі,
Пад азёрнаю раскай у нератплылі карасі.
Што гулялі ў чырвоных і ногі ў баях
натамілі,
Як драўлянымі стрэльбамі вызвалялі
ад белых сяло;
Людзі мірна аралі тады,
Печы мірна дымілі,
Але рэха вайны грамадзянскай у пушчах
жыло.

Яна радасць прынесла,
Зямлю аддала яна вёскам,
Слава добрай вайне — падтрымаем яе
хоць калі...
Мы былі яе рэхам, яе адгалоскам,
Мы пад сведкамі бітваў лясных — пад
дубамі ішлі:

Гіне вораг, яснеюць
Абрысы наступных гадоў.
Як мы любім яго —
Новы дзень камунізма, што прыдзе,
Дарагія юнацкія дні
Мы дарэшты яму аддалі;
Мы атруцім пушчы,
Каб ворагі слеплі ў іпрыце,
Ручаі і крыніцы,
Каб смерць з іх салдаты пілі.

Кроплю зеля-б такога
Для крупаўскіх прагных вантробаў,
Хай-бы сам папаенчыў,
Як енчыць атручаны звер —
Раздзірае зямлю, да лясных прыпадаючы
тропаў.

Але сам не такі, — ён сабраў і прыгнаў
Да акапаў
Ашуканых салдат.
І страляем у іх мы цяпер.

Што-ж, няхай паспытаюць
З нянавісці літыя кулі,
Трэба так іх вучыць,
Каб усё зразумелі без слоў,
Каб ва ўласным разгроме
Чаканую радасць адчулі,
Каб штыкі павярнулі
Супроць афіцэрскіх штыкоў...

ЗАМЕСТ ЭПІЛОГА

Ляцяць дадому з вайны знішчальнікі —
Першае, другое,
Трэцяе звяно...
Стаўце на стол закіпеўшыя чайнікі
І зашыпеўшае віно.

Пойдуць яны да ракі пад вечар,
Будуць пад сіняй ныраць вадой,
На цёплай зямлі ляжаць, як на печы,
І толькі ў снах яшчэ бачыць бой.

Пачнецца людзям жыццё праўдзівае,
І будуць яны пра вайну ўспамінаць,
Як пра нешта далёкае
І пра дзіўнае,
Якому зямлі больш не замінаць.

І застанеца вайна тая ў казках,
Як дзесяць хлапцоў ішлі ў яе дым
У вопратках сініх,
У цёмных касках,
І як у жывых застаўся адзін.

Чым новыя вёсны сустрэў ён і леты,
Як сонца свяціла яму з сінявы,
І што ён убачыў тады?

Пра гэта
Раскажа дзесяты, жывы.

1940 г.

СТАНЦЫЯ КОМУНАРЫ

Ёсць станцыя такая —
Комунары,
Не верыш мне, на карту глянь, таварыш:
Уніз ад Оршы, кожнаму вядомай,
Стаіць яна ля роўных рэяк сёмай.
Мне сёння пошта ліст адтуль прыслала,
У ім знаёмай шчырасці нямала
І дзіўнай крыўды
Землякоў маіх —
Чаму прыехаць не хачу да іх.
Хто вам сказаў, хлапцы, няпраўды тыя:
Усё жыццё, ўсе леты маладыя
Па даўна дарагому мне білету
Я з нецярплівым хваляваннем еду.
Не могуць вершы ўгнацца за экспрэсам,
А любы край
Шуміць знаёмым лесам,
У кожным дрэве чую родны рух,
Прыемна ехаць,
Аж займае дух...
Я сёння ў шлеме, ў вопратцы вайскавай,
За колькі верст ад бітвы канчатковай.
І сведчыць водгулле глухіх удараў,
Што блізка ўжо зусім...
Да Комунараў.

1941 г.

БАЦЬКА

Калі вайна мой мірны край агорне,
Ці ў месяц май, ці ў месяц лістапад,
Я забягу, апануты па форме,
Да роднае дачкі ў дзіцячы сад.

З-пад яблыні крыніца мкне жывая.
Я й сам пайду
У гэты дзень туды,
Тваім вядром,
Дачка мая малая,
Я зачарпну сцюдзёнае вады.

Закружыцца,
У раніцу разлукі,
Маім штыком з галінкі збіты ліст,
Вазьму цябе, маленькую, на рукі,
І ты заснеш,
Птушыны ўчуўшы свіст.

Пад яблыняю
Спаць цябе пакіну,
Пайду на Захад,
Смагу сцёршы з губ,
Каб вораг не таптаў маю краіну,
А конь чужы травы яе не скуб.

Каб не данёс ён ад свайго парогу
Лент кулямётных жоўтыя клькі
Да нашых сёл,
Да веку залатога
І ранішняга сну маёй дачкі.

Мы з боем пройдзем княжацкія пожны,
На піках несучы канец вайне.
Там, на зямлі чужой
Свой дзень апошні,
Магчыма, давядзецца ўбачыць мне.

І на радзіму
З водгуллем па рэках
Наказ мой прыдзе, што даю цяпер:
Дачка мая,
Ты ўбачыш чалавека,
Любі яго, як я люблю цябе.

Ён — бацька мой. Сям'і ў яго багата,
Яго красой красуецца зямля,
Ён кожны год,
Калі бывае свята,
Ідзе на плошчу Красную
З Крэмля.

Зірні на рысы твару дарагога,
Як я, ты зразумееш.
Зноў і зноў,
Што гэта бацька родны,
У якога
Шмат на вяку загінула сыноў.

Яму за сына кожнага
Асобна
Балела сэрца у часы нягод;

Прыжмурыць вочы, і маршчынкі дробна
Акрэсляцца,
Як сведкі мужных год.
Ён — бацька мой.
Мне паміраць не страшна.
Да кроплі ўсё жыццё яму аддам,
Бо не дарэмна кроў пралёцца наша,
І ўнукі ўнукаў
Дзякуй скажуць нам.

1937 г.

ЗМЕСТ

	Стар.
Сцяг брыгады	3
Над брацкай магілай	56
Ліст з палону	59
Балада аб чатырох заложніках	63
Хлопцы апошняй вайны	66
Станцыя Комунары	75
Бацька	76

Рэдактар П.Глебка
Вокладка І. Ахрэмчыка
Тэхн. рэдактар А. Савары

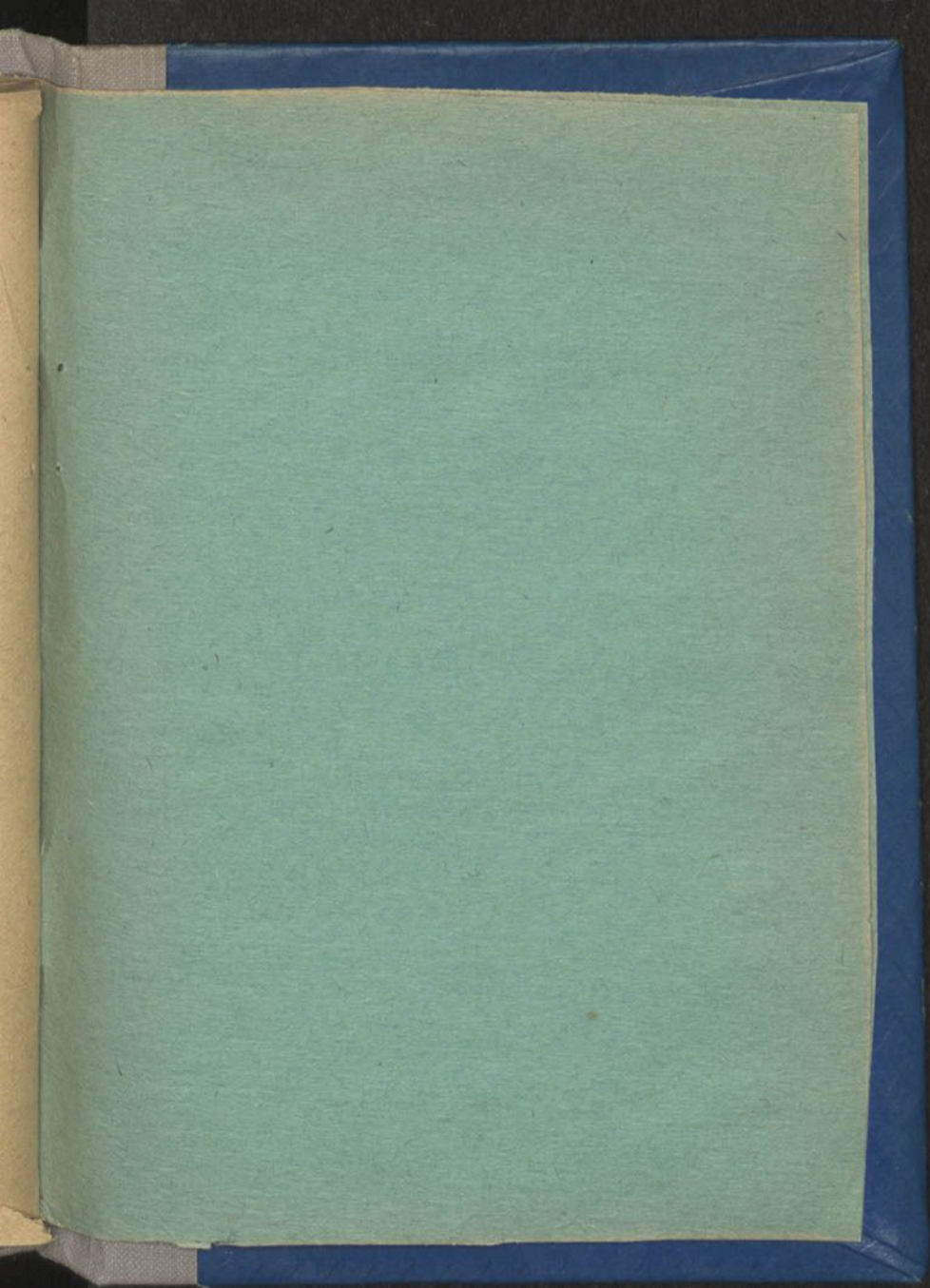
Падпісана да друку
26/VII 1943 г.

A1417

Зак. № 237

2½ друк. аркуш. Тыраж 10.000.

Друкарня «Известий», Масква

Bellevue
Alameda

1894

+

00000001950450